

MAGISTRI
ALANI DE INSULIS
DOCTORIS UNIVERSALIS
OPUSCULUM
DE SEX ALIS CHERUBIM

In quo succincta et sana continetur doctrina de Compunctione, Confessione, Satisfactione,
Dilectione Dei et proximi, etc.

Nunc primum integre in lucem editum ex antiquo ms. codice bibliothecæ S. Vedasti, Atrebatii.

AD LECTOREM.

169 Non mireris, Lector, si forte opusculum hoc (pro majori sui parte) aliquoties inter Opera S. Bonaventuræ impressum conspexeris, et nunc Alano attributum videas; hunc enim verum illius auctorem esse, præter clarissimos viros, Antonium Possevinum, in Apparatu sacro; Valerium Andream, in bibliotheca Belgica; Antonium Sanderum, de Scriptoribus Flandriæ; aliosque recentiores plurimos (18), asserit etiam Joannes Trithemius, auctor in veterum scriptorum cognitione versatissimus: imo suadet stylus et clare convincunt plura antiquissima mss. exemplaria, quæ expresse Alani nomen **170** præferunt (quorum unum ex illustri bibliotheca nobilis viri P. M. Toussani Desbarbieuz, Insulensis, toparchæ Despretz, etc. mihi procuravit vir doctissimus veterum præsertim auctorum lectione, Claudius Doresnieux, Atrebatius) cum e contra, nullum huc usque, antiquum exemplar prodierit, quod Sancti Bonaventuræ nomen præferret. Adeo, ut quicumque hactenus opusculum illud curarunt imprimi una cum operibus ejusdem Sancti Bonaventuræ, semper adnotaverint, incertum esse, utrum revera genuinus esset fetus Seraphici doctoris, an Alani. Testes hujus sunt, duæ exactissimæ editiones operum ipsius Seraphici doctoris; scilicet, Romana Vaticana, anno 1587, jussu Sixti v adornata, et Moguntiana anni 1619. In quibus ad calcem tomi VII, reperies opusculum hoc (licet tertia, fere, sui parte truncatum) ad seriem operum incertorum rejectum, cum inscriptione sequenti: *De sex alis cherubim tractatus. Qui tamen ab aliquibus Alano adscriptus fuit. Hoc modo prænotatur opusculum istud in omnibus impressis. Alanum autem de Insulis Joannes Trithemius in suo de scriptoribus ecclesiasticis catalogo, ejus auctorem agnoscit, et De sex alis cherubim inscribit. Cujuscunque vero auctoris sit, brevem et sanam continet doctrinam de compunctione, confessione, satisfactione, carnis munditia, mentis puritate, Dei et proximi dilectione.* Hæc ibi.

Ad hæc, scias etiam velim, opusculum hoc nunquam adhuc fuisse impressum integre, sed semper mutilum, nam auctor initio ipsius opusculi, expressa seraphini imagine, eam dilucide explanat, juxta visionem Isaïæ vi: *Vidi Dominum sedentem*, etc. quam docte et eleganter exponit. Quia expositione præmissa, dictæ imagini concinne totum **171** subsequens opusculum appropriat. Hæc expositio (quæ facile tertiam opusculi partem complectitur) in omnibus impressis exemplaribus desideratur; quam nos hic restituimus, ex ms. codice pervetusto (ut præactum est) bibliothecæ Vedastinæ.

Porro, licet attentis, imagine seraphini, ejusdemque explanatione juxta visionem Isaïæ (in qua non nisi seraphinorum sit mentio, et non cherubinorum) Libellus hic convenientius forte inscriberetur: *De sex alis seraphim*. Nihilominus, quia non solum exemplaria omnia impressa, verum etiam Trithemius, et antiquum ms. nobis communicatum, illum inscripserunt *De sex alis Cherubim*, eundem hic titulum reservavimus; præsertim, quia auctor in fine jam sæpius memoratæ expositionis, asserit se quoque in opusculi concinnatione reflexisse ad visionem Ezechielis prophetæ, qui non nisi de cherubinis loquitur, nulla facta mentione seraphinorum. Interim libellus bonus et utilis est, adeoque repetito prælo dignus.

D. Carolus de Vřca
prior Dunensis.

(18) Thomas Demster. in *Hist. Scotiæ*. Claudius Doresmieux, in epistola ad me, hac de re data.

DE SEX ALIS CHERUBIM.

172-173 Ad explanationem hujus figuræ, necessaria videtur esse discussio hujus auctoritatis : *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum (Isa. vi)*. *Excelsum* est quod situm est in sublimi; *elevatum*, quod de inferioribus ad superiora translatum est. *Solium ergo excelsum*, sunt angelici spiritus; *solium elevatum*, sunt animæ sanctorum, de hujus mundi voragine translata ad gaudia supernæ pacis. Et quia utrisque præsidet Deus, ideo sedere dicitur super solium excelsum et elevatum.

Quod vero in sequentibus dicitur : *Plena est omnis terra majestate ejus (ibid.)*; per terram, omnis corporea creatura significatur, quæ plena est majestate Dei, quia divina essentia sicut spirituali creaturæ per cogitationem præsidet, ita corpoream creaturam regendo atque disponendo, implet. Quod ergo alibi dicitur : *Cælum et terram ego impleo (Jer. xxiii)*; et rursus : *Cælum mihi sedes est, et terra scabellum pedum meorum (Isa. Lxvi)*, hoc ibi dicitur : *Vidi Dominum sedentem, etc. Quæ sub ipso erant replebant templum (Isa. vi)*. Templum est capacitas intellectus spiritus angelici, et hominum; quod templum impletur ab iis qui sub ipso Deo sunt, quia tanta est operum divinorum immensitas ut ad ea perfecte comprehendenda, nullius intelligentia sufficiat. Implet cor meum consideratio eorum, non comprehenditur a corde meo immensitas eorum. Quomodo ergo factorem operis comprehendere valebimus, qui ipsum factoris opus ad plenum capere non valemus. Possumus etiam dicere, quod *solium hoc excelsum et elevatum*, in quo sedet Dominus, æternitas est deitatis, quod de ipso solo dicitur : *Qui habitat æternitatem (Isa. Lvi)*. Non quod aliud sit Deus, aliud æternitas ejus, sed quod solium regnantium est, et ideo, recte in solio æternitatis sedere dicitur : quod sicut essentiæ ejus, ita etiam omnipotentia ejus nec principium nec finis invenitur. Semper fuit, et semper omnipotens, semper in se, et semper a se plenus et perfectus fuit, nec redundavit. Dicit ergo : *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum*. Virtute divinitatis omnem creaturam et æternitate præcedit, et dignitate transcendit, potestate disponit. Sequitur : *Ea quæ sub ipso erant replebant templum*. In hoc loco potest intelligi circuitus temporum, et ambitus sæculorum : tempora namque dum in cursu suo in se ipsa revertuntur, quemdam templi ambitum generando circumscribunt. Quod ergo dicitur : *Quæ sub ipso erant*, recte sic intelligendum est, quod omnia sæculorum tempora plena sunt operibus Dei et omnis generatio horreat mirabilia Dei. Vel sic

A legi potes : *Ea quæ sub ipso erant, templum replebant*, hoc est ea quæ templum replebant sub ipso erant, quia quicquid temporaliter volvitur, invenitur infra æternitatem. Immensitas enim æternitatis, temporales angustias infra se claudit; quia et prior tempore est qui nunquam cœpit, et posterior tempore qui finem nescit; et supra tempus est, qui mutabilitatem non recipit. *Seraphim stabant super illud (Isa. vi)*. Duo seraphin, duo testamenta sunt. Et pulchre seraphim (quod interpretatur *ardens*) divinam Scripturam significat, quæ eos quos per cogitationem prius illuminat, per amorem postmodum fortiter ardere facit; etenim, qui non ardet, non incendit. Dum enim menti nostræ quod debeat desiderare ostendit, prius eam illuminat, ac deinde ardentem reddit.

B Ardet ergo quia ardentem facit, sicut alibi lucere dicitur, qui illuminat. De hac Scriptura, Petrus dicit apostolus : *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat et lucifer lux oriatur in cordibus vestris (II Petr. 1)*. Et fortassis, secundum similitudinem quæ ibi Scripturæ attribuitur ad significandum effectum quem ipsa in cordibus audientium efficit, dictum est : *Seraphim stabant super illud*; surgit enim cum nos erigit; ambulat, cum nos proficere facit; stat, cum nos in beato proposito figit. Sed inquirendum est, quare Deus super solium sedere dicitur; et super solium non sedere, sed stare seraphin perhibetur? C Et quia superius, hoc solium tribus modis interpretati **174** sumus; secundum utrumque modum expositionem adaptare debemus. Si ergo solium Dei, spirituales creaturas accipimus, recte super solium sedens Deus describitur, quia divinitas deitatis cum sit super omnia, nec virtute proficit, nec sapientia crescit; cum nec plenitudo augeri possit, nec æternitas variari. Mens vero humana, quoties per cognitionem Scripturæ fuerit illuminata, ad cœlestia contemplanda sublevatur; si ipsos quoque angelorum choros transcendens, usque ad præsentiam sui Conditoris profecerit, super solium quidem ascendit, sed stat et non sedet: quia illuc proficundo per laborem venit, ubi per naturam manere non habuit; stare namque laborantis est, sedere animi quiescentis.

D Super solium autem æternitatis, non nisi Deus sedet, nos vero stamus, quia incipimus esse per gratiam, ubi ipse est per naturam; nec ad illud solium, nisi per mortis laborem, pervenire possumus. Attamen, licet ex conditione, servi obnoxii simus; ex adoptione, æternitatis hæredes efficiamur. *Ser-*

alæ uni, et sex alæ alteri (Isa. vi). Id est uterque A sex alas habebat. Uterque duabus alis corpus suum tegebat, non Domini; hoc est primum: par uterque duas alas extendebat: alteram ad tegendum caput, non suum sed Domini; alteram ad tegendum pedes, non suos sed Domini; hoc est secundum par: uterque duabus volabat alis, alter ad alterum; hoc est tertium par. Si ergo seraphim sacram Scripturam significat, tria paria alarum, tres sunt intellectus ejusdem Scripturæ, historia, allegoria, tropologia, quæ singula idcirco bina sunt, quia singula ad dilectionem Dei et proximi, legentium animos accendunt. Duæ alæ quæ corpus seraphin tegunt, historia est quæ per velamen litteræ mysticos tegit intellectus. Duæ alæ quæ a capite Domini usque ad pedes extenduntur, allegoria est, quia cum mysteria divinæ Scripturæ discimus, usque ad ipsius divinitatis cognitionem, quæ ante omnia est, per illuminationem mentis penetramus. Sed sciendum est quod alæ extensæ usque ad caput, etiam pedes attingunt, et utrumque tangentes legunt; quia quoties ad ejus æternitatem cogitandam, per excessum mentis rapimur, nullum in eo principium aut finem invenimus. Alas ad corpus extendimus, dum eum ante omnia fuisse cogitamus; sed his eisdem alis nobis caput ejus velamus, in quantum in eo finem non invenimus. Tangimus etiam caput ejus, dum eum post omnia esse, non tempore sed æternitate, consideramus; sed pedes ejus tangimus, quia quanto magis æternitatem mens humana investigare nititur, tanto magis incomprehensibilem eum esse miramur.

Thuribula hinc inde dependentia, orationes contemplativorum et aliorum activorum, conspectui divino oblata, officio sanctorum angelorum, habent significare. Quod autem in Isaia scriptum est: *Velabant faciem ejus (ibid.)*, et non caput, eodem modo intelligendum est, quod dictum est ad Moysem: *Non poteris faciem meam videre, non enim videbit me homo et vivet (Exod. xxxi)*, quia plena hæc est cognitio divinitatis, quæ sanctis in æterna promittitur vita, de qua Apostolus: *Videbimus eum facie ad faciem (I Cor. xiii)*. Et rursus: *Tunc cognoscam sicut cognitus sum (ibid.)*. In hac enim mortalitate adhuc degentibus velata est et abscondita; in illa autem æternitate non velata, sed revelata et manifesta, sicut in Evangelio Dominus ait de bonis angelis: *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est (Matth. xviii)*. Quia ergo ad præsentem tractatum pertinet, ut facies nuda remaneat, verba prophetiæ non immutantes, sed prætermittentes, ut cum verum sit, quod in Deo nullum principium comprehendetur, ut stare possit quod dicitur: *Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, faciem apertam relinquimus*. Cætera quoque quæ haberi aliter dicuntur, non ad prophetiam, sed ad picturam referenda sunt. *Duabus alis volabant (Isa. vi)*. Istæ duæ alæ quibus volabant seraphim, tropologiam significant; quia dum lectione divinæ Scri-

pturæ ad bona opera instruemur, quasi quibusdam alis ad alta sublevamur, quibus etiam volamus, *Alter ad alterum (ibid.)*, dum ad studium bonæ operationis nos invicem exhortamur: volantes autem, *Sanctus, 175 sanctus*, clamamus, si per bona opera nostra, non nostram sed Patris nostri qui in cælis est, gloriam amplificare satagimus. Quid enim est, *Sanctus, sanctus* clamare, nisi creationis nostræ gloriæ quam agnovimus intus, in aperto prædicare? Restat nunc, ut postquam ostendimus quid sibi velit, quod caput Domini et pedes ejus absconditi esse leguntur, etiam quid de reliquo corpore cogitandum sit demonstremus. Si ergo caput Dei esse dicimus quod fuit ante mundi constitutionem, et pedes ejus, quod futurum est post constitutionem hujus sæculi; recte per longitudinem corporis ejus accipimus, quod inter principium et finem medium est spatium temporis. Caput ergo et pedes teguntur, quia prima et novissima investigare non possumus; corpus apparet, quia ea quæ medio in hoc præsentis sæculo geruntur, videmus. Hoc corpus est Ecclesia, quæ incepit a primordio mundi, et usque ad finem sæculi durabit. Hæc est arca quæ a capite usque ad pedes pertingit, quia a principio usque ad finem, per successionem generationis sancta Ecclesia se extendit, ut corpus Dominicum perfectum, non dirinutum generet: etenim si jam perfectum esset, ut ait Apostolus, jam finis mundi adesset. Sed sciendum est, quod sicut in persona hominis, alia sunt circa pedes ejus, et nec in corpore, neque de corpore sunt; alia sunt in corpore, nec tamen sunt de corpore; ita etiam est in corpore Christi, id est Ecclesia, quæ habitat in medio pravæ nationis, et dum assultus infidelium excipit, quasi quibusdam fluctibus procellarum a foris arca contunditur; dum vero a falsis fratribus tribulationem sustinet, quasi quibusdam noxiis humoribus intus corpus torquetur. Quæcunque ergo corpori contraria sunt, sive intus sive foris sint, non de corpore sunt. Quod autem brachia Domini hinc inde complectuntur omnia, hoc significat, quod sub ejus potestate sunt universa, et quia nemo manum ejus, vel dexteram ad præmium, vel sinistram ad damnationem effugere potest. Cur ergo amplius membra de salute corporis sunt sollicita, quæ talem capitis potestatem agnoverunt! Ipse novit quid corpori suo expediat, qui per compassionem sentit periculum, et per potestatem parat remedium. Ipse qui in mari viam ponit, et corpus suum, id est Ecclesiam, quasi arcam in diluvio multis modis novit regere. Hic est Christus gubernator et idem portus, inter procellas hujus vitæ regens arcam, seu Ecclesiam, quæ est corpus suum, medium per se ducit ad se.

Ut autem exemplar hoc evidentius tibi fiat, totam personam Christi, id est caput cum membris, in forma visibili depinxi, ut cum totum videris, quæ de invisibili parte dicuntur, facilius intelligere possis; talem vero personam hic tibi exprimere cupio, qualem se Isaïas vidisse testabatur (*Ibid.*) ut per-

sona præ oculis supposita, cum expositione auctoritatis concordet. Et ne tantæ materiæ metam excedamus, hæc de pedibus sedentis super solium excelsum, quos seraphim duabus velabant alis, scriptori, et si non auditori, commemorasse sufficit; qui a facie exorsus sedentis, per medium usque ad pedes, via duce, secundum Isaïæ et Ezechielis visionem perveni.

Alæ primæ penna prima.

Prima ala est confessio, non laudis, unde: *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius (Psal. cxvii)*, sed criminis, unde: *Confitemini alterutrum peccata vestra (Jac. v)*. Hæc confessio, peccati accusatoria manifestatio est. Hæc propriæ infirmitatis, et ignorantiae, et malitiæ, compungente conscientia, lugubris enarratio est. Hujus alæ penna prima est veritas, quæ omnem excludit simulationem; vera namque non ficta, non simulata debet esse confessio.

Secunda penna primæ alæ.

Secunda penna, integritas est, quæ decurtationem excludit, et divisionem. Integra enim debet esse confessio, non decurtata, non divisa. Decurtatio aliquid occultat; reservat **176** enim sibi, quod pœnitet peccasse, sed non omnino; aliud retinet, in quo delectetur. Sed infidelitatis impietas est, ab illo qui justus et justitia est, diminutam sperare veniam. Sed et vulnus unum sufficit ad mortem. Divisio autem omnia, sed non uni revelat. Quidam enim sunt, ut ait B. Augustinus (19), quos omnino **C** pœnitet peccasse, sed verecundia ducti, dividunt apud se confessionem ut diversa diversis sacerdotibus velint confiteri, et quæ uni celant, alii manifestanda conservant; quod est, quodammodo se laudare, et ad hypocrisim tendere, et semper veniam carere, quam per frusta putant invenire. Omnia igitur, et uni, præsertim criminalia, confessione revelanda sunt, nec solum actiones pravæ, sed et circumstantiæ earum, id est locus, tempus, modus, numerus, persona, et si quæ sunt similia, non negligenter reticenda, sed diligenter confessione explicanda sunt. Multa namque inter locum et locum, tempus et tempus, modum et modum, personam et personam, distantia est.

Consuetudinis quoque perseverantia, quæ ad **D** tempus respicit, numerique multiplicatio Dei patientiam (quæ ad pœnitentiam vocat) exacerbant, divinamque in se provocat ultionem. In persona autem, sexus, ætas, scientia, conditio, necessitudo, et ordo, studiose pensanda et expresse manifestanda sunt. Qui ergo confitetur, in singulis his immoretur.

Tertia penna alæ primæ.

Tertia penna est firmitas, quia fortis et firma debet esse confessio. Hæc firmitas, decem quæ confessionem impediunt, expellit. Quæ sunt illa? Pudor, timor, contemptus presbyteri, desperatio,

A præsumptio, perversitas, ignorantia, oblivio, negligentia et necessitas, quæ sola excusabilis est. Pudori autem fortitudinis virtus, periculi quod imminet nisi revelentur peccata, necessitatem pensans, viriliter resistat. Timorem vero quem pœna injungenda incutit, patientiæ fructus expellat. Contemptum quoque presbyteri, reverentia, veneratio et dilectio Christi vicario debita, penitus evacuet. Desperationem etiam, divinæ misericordiæ benignitas excludat. Præsumptionem autem divinæ justitiæ districta severitas extirpet.

Perversitatem vero fidei ratio exterminet. Sed et ignorantiam providentia devitet. Oblivionis tenebras, morum et operum studiosa perscrutatio, et in memoriam revocatio illustret. Torporem autem **B** et negligentiam teporem, fervor spiritus evellat et destruat. Necessitatem vero nulla omnino præveniat negligentia.

Quarta penna primæ alæ.

Quarta penna est humilitas, quæ typum superbiæ excludit (*Prov. iii*). Mens humilis, lingua humilis, vultus humilis, debet esse contentis. *Superbis enim Dominus resistit, humilibus autem dat gratiam (Jac. iv)*.

Quinta penna primæ alæ.

Quinta penna est simplicitas. Hæc propriam infirmitatem, propriam ignorantiam, propriam accusat malitiam, nihil defendens, nihil excusans, nihil attenuans. Vera igitur, integra, firma, humilis et simplex, debet esse confessio. Vera, sine simulatione; integra, sine diminutione; firma, sine titubatione, hæsitatione et desperatione; humilis, sine jactantia, sine præsumptione; sine alterius comparatione simplex, sine excusatione et defensione. Hæc est prima ala cum pennis suis.

Ala secunda.

Confessionem sequitur satisfactio. Has duas primas alas creat et format compunctio. In omni enim actione pœnitentiæ, hæc tria necessaria esse comprobantur, compunctio, **177** confessio, satisfactio. Compunctio autem turbat, confessio accusat, satisfactio confortat; compunctio morbi occasionem investigat, confessio manifestat, satisfactio curat. Compunctio mala enumerat, confessio condemnat, **D** satisfactio emendat. Compunctio apostema pungit, confessio saniem exprimit, satisfactio cataplasma apponit. Compunctio vulnus invenit, confessio aperit, satisfactio sanitatem restituit.

Compunctio autem est cordis contritio, seu, qui alligat contrita, animi dolor; quæ recolligit divisa, animæ amaritudo: et quæ miræ dulcedinis suavitatem generat. Scriptum est: *Scindite corda vestra, et non vestimenta vestra (Joel ii)*. Et alibi: *In cubilibus vestris compungimini (Psal. iv)*.

Compunctionem duplex causa creat, timor scilicet, et spes. Timor causa inchoativa est, spes consummativa. Timor, quia quam mire homo a

Creatoris suo sit conditus, quam gratuito nutritus, quam in substantia rectus, et ratione in sui conditione ditatus, cæteraque bona quæ Conditor ei contulerit, et quæ ipse mala bonis ipsius rependerit, subtiliter enumerat. Sed et districtum iudicem, et suppliciorum minas ostendit, pœnarum horrore animum ferit, pudore confundit, motus illicitos inerepat, et quietem noxiæ securitatis turbat. Timor igitur culpæ modum et numerum examinans, iustitiæ quoque diviniæ rigorem, et iudicii futuri restrictionem attendens, animum pungit, et pungendo peccatum expellit. Unde hæc timori virtus expulsiva? hanc præstat et corroborat spes confortativa.

Vanus enim timor est quem non fiducia firmat.

Timentibus Deum nihil deest; si spes defuerit, nihil boni adest. Scriptum est: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te!* (Psal. cxx). Nulla tamen erit, nisi a spe fuerit propinata. Est igitur contritio cordis ex timore, fructus autem laboris ex spe. Sed unde spei virtus confortativa? Ex promissione divina. Audi Scripturam: *Spera in Domino, et pasceres in divitiis eius* (Psal. cxxvi). Item: *Spera in eo, et ipse faciet* (ibid.). Item: *Non deserit Dominus sperantes in se* (Judith. xiii). Item: *Beati omnes qui confidunt in eo.* (Psal. ii). Si ergo times ut compungaris, spera in Domino ut ei reconcilieris. Si times Deum quia potest perdere in gehennam, spera in eo, quoniam non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (Ezech. xxxiii). Si times quia sapiens novit abscondita cordis (Psal. cxliii); spera, quia illuminabit abscondita tenebrarum (I Cor. iv). Si times quia nihil impunitum relinquit; spera, quia redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius (Psal. cxxix). Quemadmodum igitur timor compunctionis prævenit et comitatur virtutem; ita spes provehit, et ad fructum reconciliationis perducit. Per timorem ergo compunctio suscitatur; per spem optatæ reconciliationis gratia promeretur. *Quacunq̄ enim hora ingemuerit, salvus erit* (Ezech. xxxiii). Gemitum tamen timor importat, salutem promeretur spes. Quid sit ergo, et unde sit, et ad quid sit compunctio cordis breviter declaratum est; nunc de satisfactione, quæ ala secunda est, breviter disseramus.

De satisfactione. Ala secunda.

Satisfactio est, injunctæ pœnitentiæ expletiva exsecutio, vel, peccatorum condigna correptio et correctio.

Secundum namque qualitatem vel quantitatem delicti, mensura correptionis vel correctionis pensanda est; *Agite*, inquit, *fructus dignos pœnitentiæ* (Matth. iii; Luc. iii). Aliud est enim pœnitentia, aliud fructus pœnitentiæ; sicut, aliud est arbor, et aliud fructus ejus, pœnitentia est dolor præteriti, quando doles te fecisse quod malum est.

Quando ergo improbas et damnas mala tua, pœnitentiam habes; quando autem satisfactione sub-

A sequente, punis et corrigis mala tua, fructus pœnitentiæ habes. Si displicet tibi quod fecisti, pœnitentiam agis, sed si persequeris et punis quod fecisti, fructus pœnitentiæ agis. Pœnitentia est facti improbatio, fructus pœnitentiæ est delicti correctio. Sed quia pro mensura delicti, correctionis mensura pensanda est, ideo fructus pœnitentiæ dignos facere oportet. Si in correctione minor est afflictio quam in culpa delectatio fuerit, non est dignus fructus pœnitentiæ tuæ. Sed dicis mihi: quomodo scire possum quando condigna sit pœnitentia mea? Quia hoc scire non potes, ideo, necesse habes semper pœnitere. Satisfacere potes, nimis facere non potes, melius est ut plus facias quam minus. Idcirco sollicitus esto, satage, da operam, studium impende, ut culpa sit cum fine, devotio sine fine. Tamen ut aliquando peccatrix conscientia consoletur, positus est modus et mensura pœnitentiæ exterioris, ut illa expleta vel perfecta fiduciam habere incipias, et sana quadam præsumptione, in spe misericordiæ diviniæ, de indulgentia et remissione peccatorum confidere; et tanto verius, quanto utique sincerius injunctam pœnitentiam expleveris.

Ala secundæ penna prima.

Prima penna hujus alæ est peccati abrenuntiatio, quæ januam claudit diabolo. Peccatis abrenuntiare, est a malo declinare. *Declina*, inquit, *a malo* (Psal. cxxvi), a quo malo? a malo vanitatis, a malo iniquitatis, a malo malignitatis, a malo impietatis. *Non sedi*, inquit Psalmista *cum consilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo: odivi ecclesiam malignantium, et cum impiis non sedeo* (Psal. xxv). Hæc quatuor vitia, quatuor generant affectiones, scilicet amorem sui, amorem mundi, fraternum odium, et remissum amorem Dei. Prima affectio vanitatem, secunda iniquitatem, tertia malignitatem, quarta generat impietatem. Vanitas in se reciprocatur, iniquitas reflectitur in proximum, malignitas in fratrem retorquetur, impietas in Deum extenditur. Vanus et vecors est, qui querit quæ sua sunt; iniquus, qui, ut in multitudine divitiarum suarum gloriatur, et avaritiæ saccum impleat, quæ proximorum sunt, qui et dolo sibi acquirit; malignus, qui etiam cum non possit nocere, cupit; impius, qui Deum vel non credit, vel si credit, contemnit.

Secunda penna est lacrymarum effusio. Hæc peccatorum vulnera lavat et mundificat.

Tertia penna est carnis maceratio. Hæc vulnera lota tergit et siccatur.

Quarta penna est eleemosynarum largitio. Hæc alligat contrita, fracta consolidat, omnia sanat.

Quinta penna est orationis devotio. Hæc sanata conservat.

Ala tertia.

Tertia ala est carnis munditia. Caro munda est, quam nulla coinquinat luxuria: luxuria omnium virtutum eradicat germina.

Melius alæ penna prima est, visus pudicitia. Hæc

petulantiam excludit. Hæc circumcidit oculum, ne concupiscat alienum, ne videat ad concupiscendam mulierem. Cujus enim erga feminarum formas lascivus et curiosus oberrat aspectus, iste et mente est impudicus.

Secunda penna est auditus castimonia. Castæ sunt aures quæ vocem non recipiunt obtrectantis, maledici et blasphemi verba non audiunt, falsis criminacionibus, mendacio, irritationi, impudicis cantilenis, et theatralibus non opitulatur, et clausæ sunt, ne iudicium sanguinis audiant, nil obscenum recipiunt, sed ab omni cœno corruptionis aversæ sunt.

Tertia penna est olfactus modestia. Si quis odorem capit bonum, et operibus misericordiæ odorem suavitatis requirit, hujus modesta est odoratio. Qui vero primis unguentis delibutus incedit, hujus odoratus non virtutis, sed fetoris spirat odorem; hujus enim suavitatis odor, immanissimi vitii fetor est.

Quarta penna est gustus temperantia. Hæc gulæ et ebrietatis subruit immoderantiam. *Væ illis, quorum deus venter est, et gloria in confusione eorum qui terrena sapiunt (Philip. III).* Unde Gregorius: « Dum venter a satietate non restringitur, per concupiscentiam carnis simul omnes virtutes obruuntur. » Unde legitur (*IV Reg. xxv*), quia princeps cocorum destruxit muros Jerusalem: muros Jerusalem princeps cocorum destruxit, quia virtutes **179** animæ. dum ventri indulgetur, periclitantur. De crapula et ebrietate Dominus ait: *Videte ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate, et superveniat in vos dies repentina (Luc. XXI).* Ebrietas est parens litium, furoris mater, et petulantia deformis est magistra. Hanc qui habet, se non habet; hanc qui habet, homo non est; hanc qui habet, peccatum non facit, sed ipse peccatum est. Ebrietas est dæmon blandus, venenum dulce, rabies voluntaria, illecebrosa honestatis et pudoris injuria. Hanc nullus noverit Christianus.

Quinta penna est tactus sanctimonia. Peccati sordes ne contrectet manus Christiani, nihil immundum tangat caro ejus, si tetigerit, immunda crit. Si singula membra in officiis mandatorum Dei deserviant, munda dicenda sunt, si vero ultra præscriptas sive divinitus datas leges luxuriant, immunda dicenda sunt, vel reputanda; et hæc pudenda sunt. Et hoc puto esse, quod Apostolus dicit: *Sicut enim exhibuistis membra vestra servire iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem (Rom. VI).* Sit ergo oculus pudicus, auris casta, odor modestus, gustus sobrius et tactus sanctus.

Ala quarta.

Ala quarta est puritas mentis. Hujus alæ penna prima est affectus sinceri rectitudo. Affectus desiderii tui sit rectus et sincerus. Rectus erit, si id appetas quod appetere debes; sincerus vero, si eo modo quo honestatis virtus suadet. Amnon soro-

rem suam dilexit (*II Reg. XIII*); affectus amoris rectus fuit, sed quia non eo modo quo debuit sororem dilexit, ideo affectus iste sincerus non fuit.

Secunda penna est mentis in Domino delectatio. Scriptum est: *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui (Psal. xxxvi).* Hanc pennam creat et format virtus contemplationis. De hac, Dominus dicit: *Maria optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea (Luc. x).*

Tertia penna est, munda et ordinata cogitatio. Nihil immundum mens concipiat, sed et mundam conceptionem loco et tempori accomodet discretio.

Quarta penna est voluntatis sanctitudo. Angeli pacem de cælo detulerunt hominibus bonæ voluntatis. *Non est pax impiis, dicit Dominus (Isa. XLVIII).* *Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum (Psal. XI).* O quam desiderabile est nomen pacis! Quam firmat religionis Christianæ stabile fundamentum: bene autem cum diceretur: *Gloria in excelsis Deo*, adjunctum est: *Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. II).* Quia cum illis angeli societatem habere festinant, quorum mentibus puritatem bonæ voluntatis inesse considerant. Illos secum post absolutionem carnis, ad contemplationem veræ pacis subvelere lætantur, quos in carne commorantes, omnia quæ agunt aut loquuntur, de radice bonæ voluntatis proferre conspiciunt. Tales namque, etsi infirmitas forte aliquando vel ignorantia a perficienda bona operatione quam cupiunt, retardat, tamen ante summi arbitri oculos, integritas quam corde tenent bonæ voluntatis, eos excusat.

Quinta penna est simplex et pura intentio. De hac Dominus dicit: *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit (Matth. VI).* Per oculum, intentionem, per corpus significat actionem; locus enim iste Evangelii sic intelligendus est, ut noverimus omnia opera nostra tunc esse munda, et placere in conspectu Dei, si fiant simplici corde, id est intentione superna, sive oculo charitatis; quia *plenitudo legis dilectio charitas (Rom. XIII).* Oculum igitur debemus hic accipere, ipsam intentionem, qua facimus quicquid facimus, quæ si simplex et pura fuerit, et illud aspiciens quod aspiciendum est, omnia opera nostra, quæ secundum eam operamur, necesse est ut bona sint. Quæ opera omnia, totum corpus appellavit; quomodo et Apostolus vocat membra, quædam opera quæ improbat, et mortificanda præcipit: *Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, avaritiam (Col. III),* et cætera talia mala. Non ergo quid quisque faciat, sed quo animo faciat considerandum est; fructus **180** enim operis totus consistit in simplicitate intentionis. Quidquid igitur gerendum esse cogitatio nostra suggerit, omni scrupulo retractantes, atque in nostri pectoris trutina collocantes, æqua et iustissima

libratione perpendamus, an plenum sit honestate A
communj, an Dei timore sit grave, an integrum
sensu, an humana ostentatione, aut aliqua volun-
tatis præsumptione sit leve, an meriti ejus pondus
inanis cenodoxia non imminuerit, vel arriserit
gloria? et sic ad examen publicum trutinantes, id
est ad prophetarum et apostolorum actus et testi-
monia conferentes, vel tanquam integra et perfecta,
compensatione digna teneamus; vel tanquam im-
perfecta et damnosa, nec illorum ponderi conso-
nantia, omni cautione atque diligentia refutemus.

Ala quinta.

Quinta ala est dilectio proximi. Hujus penna
prima est, nulli nocere verbo vel opere. De hac
scriptum est: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne fa-*
cias (Matth. vii). Hanc pennam format virtus in-
nocentiæ. Innocens est, qui etiam cum possit, nulli
vult nocere. *Quis ascendet, inquit, in montem Do-*
mini? Innocens manibus, etc. (Psal. xxiii.) Quis in-
nocens manibus? *Qui non fecit proximo suo ma-*
lum. Ad nihilum deductus est in conspectu ejus ma-
lignus (Ibid.) Quis est iste malignus, nisi diabolus?
Qui nulli vult nocere, tempore excluso, motum
primum jam sentit amoris.

Secunda penna est, omnibus prodesse, verbo et
opere. *Frater fratrem adjuvans, civitas munita et*
fortis (Prov. xviii). Hanc pennam suscitatur, et pro-
vehit in culmen perfectionis, virtus misericordiæ.
Beati, inquit, misericordes (Matth. v). Qui omni-
bus studet prodesse, vivum calorem veri spirat
amoris.

Tertia penna est, rerum propter amicam con-
sumptarum detrimenta non tantum non deslere,
sed veræ liberalitatis fortitudine, non sentire; de
beneficiorum in usus fratrum collatorum magnitu-
dine semper gaudere in corde. Qui sentit, com-
putator est, non largitor; qui non gaudet, dolet.
De hac penna scriptum est: *Qui negligit damnum*
propter amicum, justus est; iter autem avari deci-
piet eum (Prov. xii).

In hoc intellige amicam amoris.

Quarta penna est, animam pro fratre ponere.
Quid est, animam pro fratre ponere? Pro temporali
etiam proximi salute, propriam voluntatem dese-
rere, et in articulo necessitatis, pro æterna salute
fratris, mortis discrimina libenter subire. De hac
scriptum est: *Majorem hac dilectionem nemo ha-*
bet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis
(Joan. xv). Major non ebulliet fervor amoris.

Quinta penna est, in his perseverare. Hanc per-
ficit virtus perseverantiæ. Finis, non pugna coro-
nat. Qui perseverat, cessare nescit.

Ala sexta.

Ala sexta est dilectio Dei. Hæc, ut aliæ, quinque
pennas habet.

Primam harum habet, qui aliud quam Deum
non concupiscit. Hoc est mobile hujus amoris.

Secundam pennam habet, qui propter Deum sua
distribuit, qui partem retinet, partem vero tribuit.
Hoc est calidum hujus amoris.

Tertiam pennam habet, qui propter Deum nihil
sibi reservat, sed omnia relinquit. Hoc est acutum
hujus amoris.

Quartam pennam habet, qui propter Deum se
ipsum abnegat. Se ipsum abnegat, qui suam deser-
rit, ut Domini solam faciat voluntatem. Hoc est
fervidum hujus amoris.

Quintam pennam habet, qui in his perseverat.
Quia, *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus*
erit (Matth. x). Hoc est incessabile hujus amoris.

Hæ sunt alæ de quibus Psalmista ait: *Sub um-*
bra alarum tuarum protege me, a facie impiorum
qui me afflixerunt (Psal. xvi). Item: *In umbra alu-*
rum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas (Psal.
lvi). Hæ sunt pennæ de quibus idem Psalmista
ait: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et vo-*
labo, et requiescam! (Psal. lvi). Volabo, inquit,
terrena deserens, cœlestia appetens, et requies-
cam vera libertate, æterna fruens beatitudine.
Amen.

MAGISTRI ALANI

AB INSULIS

LIBER POENITENTIALIS

SIVE

METHODUS DIGNE ADMINISTRANDI ET SUSCIPIENDI SACRAMENTUM
POENITENTIÆ.

AD LECTOREM PRÆFATIO.

181 Joannes Trithemius, *Lib. De Scriptoribus*, Antonius Possevinus in *Apparatu sacro*, alique plures,
opera recensentes Magistri Alani de Insulis, inter ea referunt *Libros quatuor de Poenitentia, ad Bituricensis*